

Ev İçi Emek Bölüşümü: Kabuller ve Çatışmalar

Seyran GÜRİSOY ÇUHADAR¹

ORCID: 0000-0001-7443-4184

DOI: 10.54752/ct.1461501

Öz: Bu çalışma, eğitilmiş, çalışan, evli ve çocuklu kadınların ev içi emek bölüşümüne nasıl yaklaştıkları ve bu yaklaşımın iş-aile ve/veya aile-iş çatışma düzeylerini etkileyip etkilemediklerini bulgulamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın odağına çalışan, eğitilmiş, evli ve çocuklu kadınların alınmasının nedeni ise ücretli ve ücretsiz emek toplamına bakıldığında, bu gruptaki kadınların en dezavantajlı grup olmalarıdır. Bu bağlamda cevabı bulunmak istenen soru, bu hedef grubun ev içi emek bölüşümüne yaklaşım şekillerinin yaşanılan iş-aile ya da aile-iş çatışmasıyla bir ilişkisinin olup olmadığıdır. 700 evli, çocuklu ve çalışan kadın üzerinden yapılan nicel çalışmada, kolayda örneklem yöntemi seçilerek kadınlar öncelikle verdikleri cevaplar üzerinden gelenekçi ve eşitlikçi kadınlar olmak üzere ikiye ayrılmış ve bulgular gelenekçi kadınların eşitlikçi kadınlara göre daha az çatışma yaşadıklarını göstermiştir. Çatışmanın gelenekçi kadınlar tarafından daha az yaşanıyor olması, gelenekçi kadınların toplumsal cinsiyet rollerini daha fazla benimsemiş olmalarından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmaktadır. Buna karşılık çatışmayı, ev içi emek bölüşümü bağlamında eşitlikçi bir tutum talep etmenin ilk koşulu olarak görmek de mümkündür. Bu bağlamda çalışmaya katılan kadınların yarısından fazlasının eşitlikçi bir tutum sergiliyor olması, toplumsal cinsiyet eşitliği talebi açısından değerli görünmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ev içi emek, İş-aile çatışması, Bölüşüm

Distribution of Domestic Labour: Acceptances and Conflicts

Abstract: This study aims to find out how educated, married and working women with children approach the division of domestic labour and whether this approach affects the levels of work-family/family-work conflict. The reason why working, married

¹ Arş.Gör.Dr. Kocaeli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. seyrangursoy@gmail.com

GÜRİSOY ÇUHADAR, S., (2024) "Ev İçi Emek Bölüşümü: Kabuller ve Çatışmalar", *Çalışma ve Toplum*, C.2, S.81. s. 565-588

Makale Geliş Tarihi: 19.11.2023- Makale Kabul Tarihi: 05.03.2024

women with children are the focus of the study is that women in this group are the most disadvantaged group when the total of paid and unpaid labour is considered.. In this context, the question to be answered is whether this target group's approach to domestic labour division has a relationship with the work-family or family-work conflict experienced. In the quantitative study by choosing a convenience sampling method conducted on 700 working and married women with children, women were first divided into two groups as traditionalist and egalitarian women based on their answers, and the findings showed that traditionalist women experienced less conflict than egalitarian women. The fact that conflict is experienced less by traditionalist women can be interpreted as the fact that traditionalist women have adopted gender roles more. On the other hand, it is also possible to see conflict as the first condition for demanding an egalitarian attitude in the context of domestic labour distribution. In this context, the fact that more than half of the women participating in the study exhibited an egalitarian attitude seems valuable in terms of the demand for gender equality.

Keywords: Domestic labour, Family-work conflict, Distribution

Giriş

Yaşamı sürdürmede iki önemli alan olan iş ve aile, bireylere yerine getirmeleri gereken kimi sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların kendi aralarındaki uyumu iş-aile dengesini oluştururken, iş ve aile kaynaklı rol taleplerinin karşılıklı uyumsuzluğu çatışmaya yol açmaktadır. Bir diğer ifadeyle çatışma, iş ve aileden herhangi birine ait sorumluluklara daha fazla zaman ya da enerji ayrıldığında, diğer tarafın sorumluluklarının tam olarak yerine getirilmediğinde ortaya çıkmaktadır. Bireylerin iş sorumlulukları aile sorumluluklarını etkilediğinde bu çatışma iş yönlü, iş-aile çatışması şeklinde, aile yaşantıları iş yaşantılarını engellediğinde ise çatışma aile yönlü, aile-iş çatışması şeklinde yaşanmaktadır. Buradan hareketle aile yaşantılarına ilişkin sorumluluklar bizi karşılıksız emek kavramına yöneltmektedir. Ev işleri ve bakım emeğinin bileşiminden oluşan karşılıksız emek, yapılan pek çok araştırmada da ortaya konduğu üzere büyük oranda kadınlar tarafından sergilenmektedir.

Emek zaman araştırmalarıyla ortaya konan sonuçlar özellikle çalışan kadınların çalışan eşlerine oranla ev içi emeğe eşlerinden ortalama iki, üç kat daha fazla mesai harcadığını göstermektedir (Davidoff, 2021; Molyneux, 2008; Bianchi, 2011; Esping-Andersen, 2011; TÜİK, 2015; Öneş vd. 2015: 127; HETUS, 2019; Özbay, 2012; Hill, 2005). Ancak son dönemde yapılan çalışmalar, kadın ile erkek arasında bu kadar emek zaman farkı olmasına rağmen, kadınların üçte birinden daha azının bu durumu adaletsiz olarak algıladığını ortaya koymaktadır (Hawkins

vd., 1998: 244). Kuşkusuz bu algı, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarıyla ilintilidir. Öte yandan mevcut tüm toplumlarda, çocukların yetiştirilmesinin ve ev içi hizmetlerin kadının emeğine dayandığı (Delphy, 2008: 92; Molyneux, 2008: 147) gerçeği de bu algıyı pekiştirmektedir. Ancak bu noktada, kadının özellikle çalışma yaşamına aktif katılımıyla birlikte azalması gereken ev içi yükünde yeteri miktarda azalma olmamasının, beraberinde kimi çatışma sorunlarını getirdiği de görülmektedir. Buradan hareketle çalışma öncelikle karşılıksız emek ile iş-aile ve aile-iş çatışmasının kavramsal çerçevede ele almakta; 700 evli çocuklu ve çalışan kadın üzerinden yapmış olduğu nicel çalışmayla ev içi emek bölüşümüne nasıl yaklaşıldığının çatışma türleriyle aralarında anlamlı bir ilişki olup olmadığını bulgulamaya çalışmaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Ev İçi Emek Üzerine

Ev içi emek üzerine küçümsenmeyecek boyutta bir alanyazın mevcuttur. Pat Mainardi'nin 1970 yılında yazdığı ve ev işi ve cinsiyet rollerinin dinamikleri üzerine eleştirel bir bakış açısı ortaya koyduğu *Ev İşi Politikaları* isimli makalesi bu konuda milat kabul edilmektedir (Davidoff, 2021: 143). Mainardi'nin (1970), geleneksel cinsiyet rollerini ve ev içi emek bölüşümünün eşitsiz dağılımını ortaya koyarken, ev işlerinin politik bir mesele olduğunu vurguladığı makalesinin sonu bile eşinin makale hakkında söyledikleriyle bitmektedir; “Ev işi? Aman Tanrım, nasıl bu denli saçmalayabilirsin. Ev işi üzerine bir makale!”.

1970'ler buradan hareketle karşılıksız emek, ev içi emek kavramlarının tartışılmaya başlandığı yıllar olmaktadır. Yazına ait çalışmaların ortak paydasını genel olarak ev emeğinin, cinsiyete dayalı iş bölümünün bir sonucu olarak “karşılıksız” ve “ücretsiz” bir şekilde yapılıyor olması oluştururken, ev içi emeğin çoğunlukla kimler tarafından sergilendiği sorusu ise genelde sorulmamaktadır. Cevabı çok nettir çünkü; kadınlar. Dolayısıyla da tartışmaların yeniden üretim, patriyarka, ataerki gibi kavramlara odaklandığı görülmektedir. Bu süreçte, Federici'nin (2014: 32) sermayenin, ev işi için ücreti inkâr edip onu bir sevgi emeğine dönüştürüp ücretsiz hale getirdiği iddiası üzerinden büyüyüp gelişen ev işleri için ücret kampanyaları ile karşılıksız emeğe yönelik farkındalığın artmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu kampanyalar arasında 1972 yılında İtalya, İngiltere, ABD ve Fransa'da Silvia Federici, Selma James ve Maria Dalla Costa önderliğinde başlayan “Ev İşlerinin Ücretlendirilmesi için Ulusal Kampanya”, yeniden üretim konusunu gündeme getirmesi bakımından çok önemlidir.

Federici ve arkadaşlarının yürütmüş oldukları kampanyada amaç, devletin, karşılıksız emeğin diğer üretim biçimlerinin gerçekleşmesini sağladığı için karşılığının ödenmesi gereken bir etkinlik olarak görmesini sağlamak, bu bağlamdaki farkındalığın artması olarak belirtilmiştir (Federici, 2014: 20). Kampanyanın hareket ettirici unsuru ise Margaret Benston'ın (1969) kaleme aldığı *Kadınların Kurtuluşunun Ekonomi Politikası* isimli makalesi olarak

değerlendirilmektedir. Benston (1969) ilgili makalesinde, ev işlerinin daima kadınların sorumluluğunda olduğunu ve ancak karşılıksız emekle gerçekleşen, özel üretim olarak evde yapılan işlerin, kamu ekonomisinde yapılacak bir işe dönüştürülmesi halinde kadınlara yönelik bu ayrımcılığın maddi temelini ortadan kalkabileceğini ifade etmektedir. Nitekim Federici (2019), Benston'ın makalesinin ev içi emek sorununu feminist teorisinin merkezine yerleştirilmesi bakımından feminist siyasete sonsuz bir katkısı olarak değerlendirmektedir. Öncesinde ise feminist söylemin ailevi ilişkiler, cinsel ilişkiler, toplumsal cinsiyet gibi konulara odaklandığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten öte toplumun bireyleri kültürel olarak belirlemesi, toplumsal anlamda “kadınlık” ve “erkeklik”in inşa edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Butler, 2020: 50). Özellikle Simone de Beauvoir'ın 1949 yılında yazdığı *İkinci Cins* isimli kitabında “Kadın doğulmaz, kadın olunur” ilkesinden hareketle alanyazına giren kavram, normlar, roller, deneyimler ve bunlara tekabül etmesi beklenen bir sosyal yaşam olarak karşımıza çıkmaktadır (Dorlin, 2023: 11). Cinsiyetin kültürel anlamları, toplumsal cinsiyet rolleri olarak görülmekte ve toplumun, bir grup olarak kadınların ve bir grup olarak erkeklerin göstermelerini beklediği özellikler de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını oluşturmaktadır (Dökmen, 2022:31-31). Ev işlerinden ve bakım emeğinden kadınların sorumlu tutulması, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının en tipik örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1980'ler de 1970'ler gibi erkeklerin üretim alanına, kadınların ise yeniden üretim alanına atanması ve aynı zamanda erkelerin toplumsal açıdan yüksek katma değerli işlevleri (siyasi, dini, askeri gibi) ellerine geçirmesi ile karakterize edildiği yıllar olur. Dolayısıyla cinsiyetçi iş bölümünün hem evde hem de mesleki alanda işleme söz konusudur (Dorlin, 2023: 18). Buradan hareketle tartışmaların, kadınlar tarafından gerçekleştirilen ev içi emekten hem kapitalizmin hem de erkeklerin faydalanmasına odaklandığı görülmektedir. Heidi Hartmann'ın 1981 yılında yazdığı “Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği: Daha İleri Bir Birlikteliğe Doğru” adlı makalesi ile kadınların emek piyasasındaki durumundan yalnızca erkeklerin değil aynı zamanda kapitalizmin de fayda sağladığı ortaya konmaktadır. Hartmann'a (2008) göre ucuz işgücü olmaları, işgücünün yeniden-üretimini gerçekleştirmeleri ve ailenin tüketim gerçekleştirmesi özünde kadınlar tarafından gerçekleştiği için kapitalizm kadınlardan fayda sağlarken, erkekler evden karşılıksız hizmet almaları, çocuklarının bakımlarının yapıyor olması ve bu sayede işgücü piyasalarında ayrıcalıklı konuma sahip olmaları bakımından kadınların karşılıksız ev emeğinden fayda sağlamaktadır. Benzer şekilde Christine Delphy (2008) de *Baş Düşman* isimli makalesinde ev içi üretim tarzının, patriyarkanın tümüyle kendine özgü olan maddi temelini oluşturduğunu ve patriyarkal sömürünün kadınların ortak ve özgül ezilmişliklerini oluşturduklarını göstermektedir. Delphy'ye göre (2008: 110-111) bu sömürü, bütün evli kadınlar için geçerli olduğundan ortak ve ev içi hizmetleri karşılıksız yerine getirme görevi sadece kadınlarda olduğu için özgüldür. Tüm bu tartışmalar, kadınların ev içindeki uğraşlarının, “iş”, “karşılıksız emek” olarak

adlandırılmasını mümkün kılmakla birlikte, karşılıksız emek olarak da ortaya konan, kadınların gerçekleştirdikleri ev içi emeğin tanımını yapmanın kolay olmadığı görülmektedir. Çünkü ev içi emeğin belirli bir mesaisi yoktur, zamandan bağımsızdır. Bu bağlamda da çalışma ile günlük yaşam birbirine karışmaktadır. Dolayısıyla da ev içi emek, görünmez, nesneleşmemiş ve ölçülemez gibi değerlendirilmektedir (Delphy, 2008: 93; Bora, 2021: 71; Acar-Savran, 2008: 11; Özbay, 2012: 119; Urhan, 2016: 123).

Ev içi emeğin bir diğer özelliği ise yeniden üretimi ifade etmesine karşılık üretim içinde değerlendirilmemesidir (Wieser-Hanks, 2022: 90; Molyneux, 2008: 115); çünkü mübadele değeri olmayan ev içi emeğin, yalnızca kullanım değeri vardır (Delphy, 2008: 93). Tüm bu özellikler dikkate alındığında, karşılıksız, görünmeyen emek olarak da ifade edilebilen ev içi emek, piyasa değeri olarak karşılığı olmayan, büyük kısmını günlük yaşamsal ihtiyaçları sağlayan ev içi işlerin oluşturduğu ekonomik ya da ekonomiyi doğrudan etkileyen faaliyetler olarak tanımlanabilmektedir (Memiş ve Özay, 2011: 251).

Karşılıksız ev emeği temelde ev işleri ve bakım emeği olmak üzere iki ayak üzerine oturmaktadır. Bakım emeği, çocuk, yaşlı ve hasta bakımını kapsarken, ev işleri temizlik, alışveriş, yemek, çamaşır bulaşık gibi bir dizi günlük yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasından oluşmaktadır. Bununla birlikte yaş ve sağlık durumundan bağımsız olarak bakımlarını kendileri yapabilecek durumda olan ancak bunu tercih etmeyen çalışma çağındaki hane halkına yönelik yeniden üretim ve bakım işleri de ev emeğine dahildir ve bu emeğin sergilenmesinde başrol kadındadır (Antonopoulos, 2008: 10). Yalnızca bakım emeği değil ev işlerine ilişkin hemen hemen tüm kalemlerde emek, kadınlar tarafından sarf edilmektedir. Yakın zamanlı TÜİK (2022) verisi de bu durumu net bir şekilde ortaya koyar niteliktedir (tablo 1).

Tablo 1: Ev İşlerinde Genel Sorumlu Kişiler, 2016

	Kadın	Erkek		Kadın	Erkek
Yemek yapma	91,2	8,8	Basit dikiş yapma	92,4	7,6
Evin badana/boyası	19,6	80,4	Akşamları çay servisi yapma	89,3	10,7
Çamaşır yıkama	91,3	8,8	Sofranın kurulup kaldırılması	89,9	10,1
Aylık faturaların ödenmesi	22,3	77,7	Evin günlük toplanması temizlenmesi	91,3	8,7
Bulaşık yıkama	90,8	9,2	Evin haftalık/aylık temizliği	92	8
Küçük bakım/onarım/ tamir yapılması	11,1	88,9	Ütü yapma	89,7	10,3

Kaynak: (TÜİK, 2022: 72)

Ev işlerinde genel sorumluluğun eşler arasında nasıl paylaşıldığını gösteren tablo 1'e göre erkekler boya badana gibi ev işlerinin rutininde olmayan, nadiren yapılan işlerde ve faturaların ödenmesi gibi evrak işlerinde baskınken, rutin ev işlerinin hemen hemen hepsi ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bakım emeği söz konusu olduğunda da tablonun değişmediği görülmektedir. Bakım emeği, bunu kendisi yapamayacak olan çocuk, hasta ve yaşlı için harcanan emek olarak somutlaştırılabilmekte, cinsiyete dayalı iş bölümü çerçevesinde doğallaştırıldığı için de kadınlara özdeşleştirilmektedir (Acar-Savran, 2019: 81). Bununla birlikte evli ve çocuklu olmak, ev içi emek bağlamında kadınların harcadıkları emek zamanının daha da artması anlamına gelmektedir. 1958 yılına ilişkin Fransa'ya ait veriler, çocuksuz kadınların haftada 35 saatlerini, bir çocuklu kadınların haftada 52 saatlerini, iki çocuklu kadınların haftada 64 saatlerini, üç çocuklu kadınların ise haftada 70 saatlerini karşılıksız emeğe harcadıklarını göstermektedir (Delphy, 2008: 102).

Kadınların işgücü piyasalarında kalıcı olarak yer almaları da tabloyu ne yazık ki pek değiştirmemektedir. Her ne kadar süreç içerisinde kadınların işgücü piyasasına girmeleriyle ev ve bakım işlerinin doğası değişse de bu noktada değişmeyen, kadının ev içi emek bölümündeki konumu olmaktadır. Nitekim işgücü piyasasında tam zamanlı çalışan kadınların, kalan kısıtlı zamanlarını, ev işlerinden kısır bakım emeğinden ödün vermeyerek gerçekleştirdikleri görülmektedir (Bonke ve Esping Andersen, 2008; Bianchi, 2011). Oysa ki Becker (1981)'in rasyonel seçim teorisi², kadının ücretsiz emekte, erkeğin ise ücretli emekle uzmanlaşmasını üniter fayda fonksiyonuna dayandırırken, kadınların işgücü piyasasına girişleriyle ev içi ücretsiz emeğe harcadıkları zamanda orantısız bir azalmayı öngörmekteydi (Esping-Andersen, 2011: 46). Bir diğer ifadeyle, mesai saati uzun olan eşin, ev içi sorumluluklarının payının küçük, mesai saati kısa olan eşin ise daha büyük olacağı beklenmektedir. Ancak yapılan pek çok çalışma, kadınların ücretli emekte harcadıkları zamanın artmasına rağmen ev içi ücretsiz emeğe harcadıkları zamanda yeterli azalışın gerçekleşmediğini göstermektedir (Esping-Andersen, 2011: 50; TÜİK, 2015; Öneş vd. 2015: 127; HETUS, 2019). Bir başka ifadeyle bütün bu değişim süreci içinde ev içi emek söz konusu olduğunda değişmeyen şey toplumsal cinsiyete göre düzenlenen iş bölümü olmaktadır (Özbay, 2012: 117).

Kuşkusuz kadınların emek piyasasında yer almalarıyla ev içi emeğe harcadıkları zamanda kısmi azalışlar, buna karşılık karısı çalışan bir erkeğin ev içi emeğe harcadığı zamanda da kısmi artışlar olmuştur. Örneğin Ramey'in (2009) ABD'de evli çiftlerin 20. yüzyıl boyunca ev içi üretime harcadıkları haftalık zamanı ele aldığı çalışmasında, 1900'den 1965'e kadar olan süreçte kadınlarda 6 saatlik ve 1965-2005 yılları arasında ise 12 saatlik bir azalış, buna karşılık erkeklerde 1900-

² Emek piyasasında ve ev içi emek bölümünde, cinsiyete dayalı iş bölümünü belirleyenin ne olduğunun dayandığı teoridir.

2005 yılları arasında haftalık yalnızca 13 saatlik bir artışın gerçekleştiği saptanmıştır. Yine Ramey'in çalışması üzerinden Esping-Andersen'in (2011: 53) yapmış olduğu değerlendirmede, Amerika Birleşik Devlet'lerinde (ABD) 1940'lara kadar çalışan kadınların ev içi emeğe harcadıkları zamana ilişkin verinin olmadığı, 1940 sonrasında ise 2003'lere gelinceye kadar kadınların haftada ortalama 25 saatlik emek harcamalarına karşılık olarak erkeklerin 1965'de 11 saat, 1985'te 15 saat, 2003'e gelindiğinde ise haftalık 16 saatlik emek harcadığı ortaya konmuştur. Bu değerlere bakıldığında erkeklerin ev içi emeğe harcadıkları emeğin artmasına karşılık, bu durumun eşitlikten çok uzak olduğu görülmektedir. Bu noktada, erkeklerin baba olduktan önce ve sonralarına ilişkin tutumlarında da değişiklikler olduğu ifade edilmelidir. Grunow ve arkadaşlarının (2012) yapmış oldukları çalışma, çiftlerin, evlenip çocuk sahibi olmadan önce genellikle daha eşitlikçi davranışlar sergilediklerini, ancak ilk çocukları dünyaya geldikten sonra geleneksel cinsiyete dayalı iş bölümüne geri döndüklerini ve bu geri dönüşün kalıcı olduğunu göstermiştir. Bu çalışma, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının aile özelinde değişime ne kadar dirençli olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Benzer şekilde diğer bir örnek Avrupa Birliği (AB) ülkeleri üzerinden verilebilir. İstatistikler AB ülkelerinde erkeklerin haftanın ortalama 41 saatini ücretli işe, 3 saatini ev işlerine, 5 saatini çocuk bakımına olmak üzere haftanın 49 saatini ücretli-ücretsiz emek için harcadığını gösterirken, kadınların haftanın ortalama 34 saatini ücretli işe ayırıp, 24 saatini de ev işleri ve çocuk bakımına ayırdıklarını göstermektedir (kadınlar ücretli ücretsiz emek toplamı erkeklerden 9 saat fazla) (Urhan, 2016: 125-126). Türkiye'ye ait veriler ise TÜİK tarafından on yılda bir tekrarlanan zaman kullanım araştırmalarıyla elde edilmektedir. 2023 verileri henüz yayınlanmamış olmakla birlikte son veriler 2014-2015 yıllarına aittir. Veriler, çalışan kadınların ev içi emeğe erkeklerden 5 kat daha fazla zaman ayırdıklarını göstermektedir. Kadınlar günde ortalama 3 saat 31 dakikalarını aile bakımına ayırırken, erkeklerde bu süre sadece 46 dakika olarak saptanmıştır (TÜİK, 2015).

Yakın tarihli diğer bir çalışma içlerinde Türkiye'nin de olduğu 18 ülkede kıyaslama yapan Avrupa İstatistik Ofisi'nin Zaman Kullanım Araştırmasına aittir. Araştırma, ev ve aile bakımı faaliyetlerine harcanan sürenin tüm ülkelerde (bahsedilen 18 ülkede) 3 ila 4 saat arasında değiştiğini ve her ülkede kadınların erkeklerden daha fazla emek zaman harcadığını göstermektedir. Cinsiyet farkının en yüksek olduğu ülkeler Türkiye (kadınlar erkeklerden 3 saat 16 dk daha fazla), İtalya (2 saat 47 dakika) ve Yunanistan (2 saat 21 dakika) iken, en düşük ülkeler Norveç (47 dakika), Hollanda (1 saat 2 dakika), Finlandiya (1 saat ve 9 dakika) ve Fransa (1 saat ve 11 dakika) olarak saptanmıştır (HETUS, 2019). Görüldüğü üzere tüm veriler ev içi emek söz konusu olduğunda kimi ülkelerde daha az farklar olmakla birlikte hemen hemen her coğrafyada kadınların erkeklerden daha fazla emek zaman harcadığını göstermektedir. Nitekim Acar-Savran da (2019) kadınların ücretli işlerde çalışmaya başlamalarıyla birlikte erkeklerin daha çok ev işleri

yaptıklarını, kadınların payına düşen bakım ve ev işlerinin düştüğünü bir efsane olarak değerlendirmektedir. Bu noktada aslında önemli olan eşlerin piyasadaki verimliliklerinin birbirine yaklaşması olarak görülmektedir. Tarafların (karı-koca) üretkenlikleri birbirlerine yaklaştıkça, ev içinde cinsiyete dayalı iş bölümünün ortadan kalkması gerekir (Esping-Andersen, 2011: 39; Bianchi vd., 2000). Buna karşılık yarı zamanlı işler Acar-Savran'nın (2019: 39-40) deyimiyle kadınlar için tuzaktır. Yarı zamanlı günlük işler, kadınların ev içi ve bakım yükümlülüklerinin, ev dışında çalışmadıkları durumda olduğu gibi korunmasına hizmet etmektedir. Buradan da ailenin geçimini sağlayan kişinin erkek, kadının ise ikincil gelir getiren olmasının ev içi emek bölüşümü açısından yeterli olmayacağı sonucu çıkmaktadır. Tersten bakıldığında aynı sosyal gruba dahil (homogamik) çiftlerde cinsiyete dayalı iş bölümünün yok denecek kadar az olması beklenebilir (Esping-Andersen, 2011: 58). Her ikisi de ev dışında tam zamanlı çalışan, işlerinin statüsü de ücretleri de eşit olan genellikle her ikisi de meslek sahibi üst orta sınıftan çiftler için bu durum geçerli görünmektedir. Nitekim, ev içi emek bölüşümünde homogamik evliliklerin etkilerinin incelendiği çalışmalar, eğitimin önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Evertsson ve Neramo (2007)'nin yapmış oldukları çalışma, homogamik evliliklerin eğitim seviyesi yükseldikçe çiftler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirip, eğitim seviyesi düşük çiftlerde ise etkisinin olmadığını göstermiştir. Evertsson ve Neramo (2007)'nin yapmış oldukları çalışma, homogamik evliliklerdeki eğitim seviyesi yüksekliğinin, çiftler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirdiğini, eğitim seviyesi düşüklüğünün ise çiftlerde etkisinin olmadığını göstermiştir.

Daha genel bir ifadeyle kadınların emek piyasasına girmeleriyle, erkeklerin ev içi rollerindeki değişimin ya da ev içi emeğin bölüşümünün aynı hızla gelişmediği ifade edilmelidir. Ev içi işlerin paylaşımı, eşlerin bunu kendi aralarında görüşmeleri ve eşitlikçi bir paylaşım sağlanması süreci çok yavaş ilerlemektedir (Başak vd., 2013: 23). Nitekim bu alandaki referans kitap olan İkinci Vardiya: Çalışan Ebeveynler ve Evde Devrim'de, Hochschild ve Machung (2012), kadınların emek piyasasına kalıcı olarak girişlerinin yalnızca işgücü piyasasının yapısını değil aynı zamanda aile içindeki güç dengelerinin de değişimine neden olduğunu ifade etmektedirler. Ancak kadınların emek piyasasında hızla yer almalarına karşılık, evlilik ve iş anlayışının aynı hızla değişmediğini, iş yerlerinin çalışan ailelerin taleplerini ve beklentilerini yeteri düzeyde karşılayamadığını belirtirlerken, bu durumun aile yaşamında da kadınlarla erkekler arasında gerilime sebep olacağını ortaya koymaktadırlar. Bu durum da bizi aile ve iş yönlü çatışmaya götürebilmektedir.

Aile-İş ve İş-Aile Çatışması

Yaşamın oturduğu iki ayak olan aile ve iş, günün büyük bir bölümünü kapsamakla beraber bireyin farklı rolleri üstlenmesini de gerektirmektedir. Birey, çalışma yaşamında hangi işi yapıyorsa o işin gerektirdiği sorumlulukları, rolleri üstlenirken aile yaşamında da evin sorumluluklarını yerine getirerek iş aile dengesini

oluşturmaya çalışır. Bu roller kendi içlerinde uyumluysa iş-aile dengesinin kurulduğu gözlemlenirken, kimi zaman da bu roller arasında uyumsuzluklar oluşabilmektedir. Çatışma, işte tam da bu noktada, çalışma yaşamında örgütün bir üyesi olarak benimsenen rol ile ailenin bir üyesi olarak benimsen rol arasında bir uyumsuzluk olunca ortaya çıkmaktadır. Bu durum bir bakıma da iş ve aile alanının karşı karşıya gelmesi ya da iş ve aile alanının iç içe girmesi olarak da karşımıza çıkabilmektedir.

Alanyazına bakıldığında da iş-aile çatışması ya da yönüne bağlı olarak aile-iş çatışması olarak da tanımlanan bu çatışma türünde ortak paydada, aile ya da iş yaşamına ilişkin rol ve sorumluluklarda bir uyumsuzluk ya da karışma olduğunu görmek mümkündür. Örneğin, Greenhaus ve Beutell (1985: 77) iş-aile çatışmasını, iş ve aile alanına ait rollerin karşılıklı bağdaşamaması sonucu roller arasında oluşan çatışma olarak tanımlamaktadır. Benzer bir diğer tanım, iş ve aile alanlarından gelen rol baskılarının bazı açılardan karşılıklı olarak uyumsuz olduğu bir tür roller arası çatışma şeklinde ifade edilmiştir (Reimann vd., 2022: 2). Bu iki ayrı alana ait farklı rol ve sorumluluklar, bir alanın diğer alanı işgal etmesine de neden olabilmektedir (Byron, 2005: 171). Bir diğer ise Voydanoff (2005: 667)'in iş ve aile rollerinin karşı karşıya gelerek, bir role ağırlık verilirken diğer rolün gereksinimlerinin yerine getirilmesinin zorlaşmasından kaynaklanan çatışma şeklinde ifade edilen tanımıdır. Benzer şekilde Netemeyer ve arkadaşları (1996: 400) da iş-aile çatışmasını, iş faaliyetleri ve aile sorumluluklarının birbirine karışması olarak tanımlamışlardır. Görüldüğü üzere iş yaşamının ve aile yaşamının eş zamanlı ortaya çıkan talepleri ve ihtiyaçları, bir çalışan olarak işin gereklerini yerine getirmeyi zorunlu kılarken aynı zamanda ailenin bir üyesi olarak da aile içi sorumlulukları yerine getirmeyi zorunda kılmaktadır. Bu iki alana ilişkin sorumlulukların uyumsuzluğu da süreç içerisinde çatışma olarak karşımıza çıkabilmektedir (Bellovia ve Frone; 2005: 115, Fuß vd., 2008: 353; Baykal, 2014: 11). Bu noktada yaşanan çatışmanın iki yönlü olabileceği ifade edilmelidir. Bu durum, bir yönü aile ihtiyaçlarına müdahale eden iş talepleri kaynaklı, diğeri iş sorumluluklarına müdahale eden aile yükümlülüklerinden kaynaklanan karşılıklı iki süreçten oluşmaktadır (Bercovitz vd., 2011: 317; Voydanoff, 2005: 667).

Aile-iş çatışması olarak tanımlanan aile yönlü çatışma, aile sorumluluklarının iş sorumlulukları ile karışması olarak kendini göstermektedir. Aile yönlü çatışmada bireyin, ailedeki rollerinin işteki rollerine negatif bir etkisinin olduğu gözlemlenir. Bir başka ifadeyle bireyin ailesiyle, eviyle ilgili sorumlulukları veya ailesinden kaynaklanan talepler, iş hayatını zorlaştırıyor ya da iş sorumluluklarını yerine getirmesini engelliyor, işteki performansını düşürüyorsa aile-iş çatışması yaşanmaktadır (Parasuman vd., 1996). Bireyin hasta çocuğu için işinden izin almak durumunda kalması ya da işine yeterince konsantre olamaması bu duruma örnek olarak verilebilir ve çok sık karşılaşılan bir durum olması bakımından önemlidir (Bellovia ve Frone; 2005: 115).

İş-aile çatışması ise çatışmanın iş yönlü olduğunu ifade eder. İş ile ilgili rollerin, aile ile ilgili rolleri engellemesi durumunda ortaya çıkan iş-aile çatışması kişinin iş ile ilgili sorumluluklarının, görevlerinin, ailesi ve eviyle ilgili sorumlulukları yerine getirmesini engelleyerek aile hayatının kalitesini düşürmesi olarak tanımlanmaktadır (Parasuman vd., 1996; Bercovitz vd., 2011: 317). Uzun çalışma saatlerinin bireyin ailesiyle geçireceği saatlerin azalmasına neden olması ya da mesaiye kalma sonucu eve geç gelen ebeveynin çocuğu ile yeterince vakit geçirememesi yaşanan iş-aile çatışmasına örneklerindedir (Bellovia ve Frone; 2005: 115).

Alanyazın tarandığında, iş-aile ve aile-iş çatışmalarının temelde zamana, gerginliğe ve davranışa bağlı olmak üzere üç nedene oturtulduğu görülmektedir (Greenhaus ve Beutell, 1985: 78). Bunlar, yaşanan çatışmanın kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamana dayalı çatışma, bir rolün gereksinimleri için harcanan zamanın diğer rolün gereksinimlerini yerine getirmeyi güçleştirmesidir. Bu çatışma türünün işten kaynaklı nedenleri uzun çalışma saatleri, fazla çalışmanın varlığı ve sıklığı ya da esnek çalışma olanaklarının olmaması olarak sıralanabilir (Voydanoff, 2005: 667, Jannah vd., 2022: 44). Buna karşılık aile kaynaklı nedenlerini de kişinin medeni durumu, çocuk bakım sorumluluğu (çocukların yaşı), eşin çalışması şeklinde sıralamak mümkündür (Greenhaus ve Beutell, 1985: 77). Bu noktada bakım sorumluluğunun yaşlı ve hasta bakımını da içermesi gerektiği ifade edilmelidir. Buradan hareketle zamana bağlı çatışma nedenleri, çalışma saatleri, iş baskısı, çocuk/yaşlı bakım saatleri, ev işleri için harcanan emek zaman şeklinde sıralanabilmektedir.

Gerginliğe bağlı çatışma bireyin, iş ya da ailesinden kaynaklı stres, gerginlik, sıkıntı, endişe ve yorgunluk gibi durumlar, diğer alana ilişkin rol ve sorumluluklarını yerine getirmesini güçleştirdiğinde ortaya çıkmaktadır (Greenhaus ve Beutell, 1985: 80). Bireyin iş yaşamında yaşadığı stresin ev içi sorumluluklarını yapmasını etkilemesi, ya da çocuğuyla/eşiyle yaşadığı sorundan dolayı iş yerinde agresif tutum sergilemesi, gerginliğe bağlı çatışmaya örnek olarak verilebilir. Daha genel bir ifadeyle rol çatışması, rol belirsizliği, düşük görev özerkliği ve çeşitliliği, yetersiz lider ve takım arkadaşları desteği, örgütsel kültür desteğinin azlığı, iş baskısı, fiziksel ve zihinsel iş talepleri ile işe bağlılık iş alanından kaynaklanan gerginliklere neden olabilirken, yetersiz eş desteği, aile içi anlaşmazlıklar, aile içi sözler ve talepler aile alanından kaynaklanan gerginliklere neden olabilmektedir (Fuß vd., 2008: 78). Buna ek olarak, uzun ve esnek olmayan çalışma saatleri, yoğun seyahat ve fazla mesai zamana dayalı çatışmaya yol açtığı gibi aynı zamanda da gerilime, gerginliğe dayalı çatışmaya da yol açabilmektedir. Bu bağlamda bu iki çatışma alanının büyük bir ortak paydası olduğu vurgulanmalıdır (Greenhaus ve Beutell, 1985: 81).

Son çatışma türü olan davranışa bağlı çatışma ise kişinin iş ve aile alanına ilişkin rolleri arasındaki uyumsuzluk sonucu ortaya çıkmaktadır. Bireyin, bir alana ilişkin rolünün diğer alana ilişkin rolünü yerine getirmesini zorlaştırması şeklinde tanımlanabilmektedir (Greenhaus ve Beutell, 1985: 81). Başka bir ifadeyle davranış kaynaklı çatışma, bir rolde gerçekleştirilen davranış türünün, diğer rolün beklenen

davranışlarıyla uyuşmamasıdır. İş yaşamında rekabetçi, hırslı olması beklenen bireyin, aile yaşamında dingin, uyumlu olmasının beklenmesi davranışa bağlı çatışmanın en tipik örneğidir. Buna ek olarak, tüm bu çatışma türlerinin bireylerin refahlarını etkileyen önemli bir stres faktörü olmalarında, kadınların çalışma yaşamındaki kalıcı var oluşlarının bir diğer ifadeyle çift gelirli ailelerin sayılarının artışının etkisinin büyük olduğu ifade edilmelidir (Bercovitz vd., 2011: 317; Fuß vd., 2008: 356). Her ne kadar eşlerin çalışması ailenin ekonomik refahını artırıyor olsa da bu durum eş, anne, baba, çalışan rollerinin birbirleriyle uyumlu olmasını gerektirir ki çoğu zaman bu dengeyi oturtmak çok zor olur ve sonucunda çatışma yaşanması tek gelirli ailelere göre daha kaçınılmazdır. Bu noktada, aile ve çalışma yaşamına ait sorumluluklar arasındaki dengenin ancak çiftlerin, ev içi emekte adil bir bölüşümü gerçekleştirmeleriyle mümkün olduğu bilincine sahip olmaları çok büyük önem arz etmektedir. Bir başka ve daha net bir ifadeyle dengenin kurulması, ancak erkeğin ev içi sorumluluklara harcadığı emek zamanını artmasıyla mümkün olabilir. Ancak çalışmada daha önce de ifade edildiği üzere kadınların çalışma yaşamına aktif katılımları, ev içi sorumluluklarını olması gerektiği kadar azaltmamaktadır (Davidoff, 2021; Molyneux, 2008; Bianchi, 2011; Esping-Andersen, 2011; TÜİK, 2015; Öneş vd. 2015: 127; HETUS, 2019; Özbay, 2012; Hill, 2005). Dolayısıyla da çatışmanın özellikle de aile yönlü çatışmanın daha çok kadınlar tarafından yaşanıyor olmasının makul bir zemini olduğu görülmektedir. Örneğin Cerrato ve Cifre'nin (2018) 515 katılımcıdan oluşan çalışmasında öncelikle eşler arasında ev işlerine katılımın kadın aleyhinde ve eşit dağılmadığı ve bu eşit olmayan katılımın, aile-iş çatışmasını artırdığı görülmüştür. Bir diğer çalışma, 111 kadın ve erkek girişimci ile yapılmış ve kadınların, erkek girişimcilere oranla daha fazla karşılıksız emeğe ayırdıkları gerekçesiyle daha çok çatışma yaşadıklarını göstermiştir (Longstreth vd., 1987).

Bunlara ek olarak, bireyin çocuk sahibi olmasının daha fazla çatışma yaşamasına neden olduğuna yönelik araştırmalar da mevcuttur (Voydanoff ve Kelly'den akt. Giray ve Ergin, 2006: 84). Örneğin Duxbury ve Higgins (2003) de çalışan annelerin, ebeveyn olmayan çalışan kadınlara göre daha yüksek derecede stres ve depresyon yaşadıklarını bulgulamıştır. Aynı çalışma, annelik rol yükünün babalığa göre daha fazla olması nedeniyle çalışan annelerin çalışan eşlerine göre daha fazla çatışma yaşadıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Tolay ve Baysal'ın (2019) kadın akademisyenlerle yapmış oldukları çalışmalarında katılımcıların iş-aile çatışmasından ziyade aile-iş çatışması yaşadıkları, evli kadınların evli olmayan kadın akademisyenlere göre aile-iş çatışma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgunun kaynağını toplumsal cinsiyet kalıp yargılarında bulmak mümkündür. Bilindiği üzere toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, kadına ve erkeğe kimi roller yüklemektedir. Çalışmadan hareketle evli akademisyen kadınların bekar akademisyenlere göre daha çok çatışma yaşamalarının nedeni, evlilik kurumunun ve aynı zamanda toplumun kadınlardan beklediği eş, anne rolleridir.

Ancak bu noktada emek bölüşümüne nasıl yanıt verildiği konusunun, çift gelirli ailelerde sahip olunan toplumsal cinsiyet algılarına bağlı olarak farklılık gösterdiğinin altı çizilmelidir (Pleck'den akt. Hammer vd., 1997: 197). Örneğin Mederer'in (1993), 359 evli ve tam zamanlı çalışan kadınla yapmış olduğu çalışmasında, eşleriyle karşılaştırıldığında ev işinin büyük bölümünü yapan kadınların, ev işleri konusunda daha eşitlikçi olup, ev işlerini eşleriyle paylaşan kadınlara göre daha yüksek çatışma yaşadıkları ve ev içi emek bölüşümünün adil olduğuna ilişkin algılarının düşük olduğu ortaya konmuştur. Öte yandan son dönemde yapılan çalışmalar, kadın ile erkek arasında bu kadar emek zaman farkı olmasına rağmen, kadınların üçte birinden daha azının bu durumu adaletsiz olarak algıladığını göstermektedir (Hawkins vd., 98: 244). Bu tezi destekler nitelikte bir çalışma Fidan (2005) tarafından İstanbul'da yaşayan 300 çalışan kadın ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, temel sorumluluk alanlarını ev (aile) olarak belirten kadınlar, ev işleri konusunda da tek sorumlu olarak kendilerini görmekte ve ev işlerinde bir aksama olduğunda eşlerinden gelen tepkiyi de haklı olarak değerlendirmektedirler. Benzer şekilde Stohs (1995)'un 319 orta sınıf çalışan evli kadınla yapmış olduğu çalışmasında da kadınlar ev içi emek bölüşümünde eşitliğin önemli olduğunu vurgulamakta, bununla birlikte eşlerine göre haftada 12 saat daha fazla ev içi emeğe zaman ayırmalarına rağmen bu iş bölümünden görece memnun olduklarını ortaya koymaktadırlar. Kuşkusuz bu algının altında benimsenmiş toplumsal cinsiyet rolleri yer almaktadır. Stohs (1995: 257), çalışmasında kadın ve erkeklerin, ev içi emek bölüşümünün karşılaştırmalı farklılıklarının ortaya konmasının adaletsizliğin meşru kaynağını ortaya koyması bakımından önemli bulmakta, böylece kadınların ev emeğine eşit katkı talep ederek toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını değiştirebileceklerini ifade etmektedir. Nitekim Türkiye'deki 12 bölgeden 1023 evli kadın ve erkekle yapmış oldukları kapsamlı çalışmalarında Başak ve arkadaşları (2013) eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol tutumuna sahip olan çalışan kadınların daha az ev içi emek harcadıklarını, benzer şekilde eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol tutumuna sahip erkeklerin çalışan eşlerinin de daha az iş yükleri olduğunu bulgulamışlardır. Bu noktada daha az çatışma yaşamının bir çözümü olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği talebinin önemi ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle çalışma, Türkiye'de çalışan evli ve çocuklu kadınların, ev içi emek bölüşümüne nasıl yaklaştıkları ve bu yaklaşımın yaşanan iş aile ya da aile iş çatışmasıyla anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymaya çalışacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Ev içi emek bölüşümünün eşitlikçi ya da geleneksel olmasının yaşanan iş aile çatışmasıyla ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmanın modeli iki ya da daha çok değişken arasında (ev içi emek bölüşümünde eşitlikçi ya da geleneksel olma ile iş-aile çatışması düzeyi) birlikte değişim olup olmadığını ya da bu ilişkinin derecesinin ne olduğunu belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modelidir. Bu

bağlamda araştırmanın evrenini, Türkiye’de yaşayan, eğitilmiş, çalışan, evli ve çocuklu kadınlar oluşturmaktadır. Evren olarak eğitilmiş kadınların seçilmiş olmasının sebebi, eğitilmiş kadınların ev içi emek bölüşümünde daha eşitlikçi olacağı varsayımdır. 2022 itibarıyla Türkiye’de lise ve üzerinde eğitilmiş olan ve istihdam edilen kadın sayısı 11.704.000’dir (TÜİK İşgücü İstatistikleri). Araştırmada araştırmaya katılacak bireylerin sürece katılmasının daha kolay, hızlı ve ekonomik olmasını sağlaması sebebiyle kolayda örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem, araştırmacının örneklem tasarlaması ve ulaşması zor olduğu durumlarda kullanılır (Monette vd., 1990). Örneklem büyüklüğü hesaplanırken, yapısal eşitlik modellemesinin örneklem büyüklüğüne ilişkin yeterlilik koşulları dikkate alınmıştır. Araştırma evrenini temsil eden örneklem boyutu ise 700 kişiden meydana gelmiştir. Evren boyutuna göre örneklem boyutu % 95 güven seviyesinde %3,70 +/- hata oranı ($n=N t_2 p q/d^2 (N-1) + t_2 p q$) (Baş, 2008) ile kabul edilebilir bir seviyede olduğu tespit edilmiştir.³ Çalışmada 820 kadına ulaşılmış; katılımcılardan 700 kadın, en az lise mezunu, evli, çalışan ve çocuklu olduğu için örnekleme girmeye uygun bulunmuştur. Çalışmaya katılan kadınların çoğunluğu üniversite mezunu olup (%14,5’i lise, %62,4’ü üniversite, %23,1’i lisansüstü), eşit oranda kamu ve özel sektörde çalışmaktadırlar (%50,9 kamu, %49,1 özel sektör). Çalışma durumları açısından değerlendirilme yapıldığında %90 gibi çok büyük bir oranla kadınların ücretli/maaşlı çalıştıkları yalnızca %4,1’inin işveren ve %5,8’sinin kendine hesabına çalışan olduğu görülmüştür. Sahip oldukları çocuk sayıları ise Türkiye’deki doğurganlık oranlarındaki düşüşe⁴ paralel bir yapıdadır. Katılımcıların %50,3’ünün bir çocuğu, %39,2’sinin iki çocuğu vardır. Üç ve daha fazla çocuk sayısına sahip olan kadınların oranı ise %10,5’tir.

Araştırma verilerinin toplanmasında anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anketler, Google Anket kullanılarak katılımcılara e-posta ile internet üzerinden ulaştırılmıştır. Soru formu İş Aile Çatışması Ölçeği ve Ev İçi Emek Anketi’nden oluşmaktadır. İş aile çatışması düzeyini ölçmek üzere geçerlik ve güvenilirlikleri yüksek, uluslararası yaygınlığa sahip olan Carlson, Kacmar ve Williams (2000) tarafından geliştirilen “*İş Aile Çatışması Ölçeği*” kullanılmıştır. Ölçek 9 maddesi iş yönlü çatışmayı ve diğer 9 maddesi aile yönlü çatışmayı ölçen toplam 18 ifadeden oluşmaktadır. Her bir çatışma türü kendi içinde zamana, gerginliğe ve davranışa bağlı çatışmayı da ölçen ifadeleri kapsamaktadır. Ölçekte katılımcılardan “Kesinlikle katılmıyorum” (1), “Katılmıyorum” (2), “Kararsızım” (3), “Katılıyorum” (4), “Kesinlikle Katılıyorum” (5) seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiş ve bu doğrultuda ölçeklerin puanlamaları hesaplanmıştır. Çalışmada kullanılan İş-aile çatışması ölçeğinin ve alt boyutlarının güvenilirliğinin belirlenmesi için Cronbach’s alfa değerleri (0,901) hesaplanmış ve ölçeğin

³ Çalışma, Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’nun 16/05/2023 tarih ve 2023/06 no lu toplantısında alınan 4 sıra sayılı karar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

⁴ 2021 verilerine göre Türkiye’deki doğurganlık hızı 1,70’tir (TÜİK, 2022).

güvenirliliği yüksek bulunmuştur⁵ ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu (KMO: 0,849, $p < 0,05$) çalışmada ortaya çıkan boyutlar, Carlson, Kacmar ve Willams (2000)'ın çalışmasıyla uyumludur.

"*Ev İçi Emek Anketi*" ise Hawkins vd. (1998)'in 5'li Likert ölçeğine göre geliştirilen "Aile İhtiyaçlarına Hizmet Etmek", "Ev içi işgücü konusunda etkili iletişim", "Çatışmadan kaçınma", "Ev işlerine değer vermek", "Kadınların Nihai sorumluluğu", "Ücretli Çalışma desteği", "Standartlar", "Anne rolünün dış doğrulaması", "Kişisel İhtiyaçlara duyarlı olmak" ve "Gerçek iş" gibi alt başlıklardan oluşan toplam 44 ifadeden oluşan bir soru formudur. Çalışmada kullanılan Ev içi emek Anketi'nin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha değerleri (0,848) hesaplanmış ve güvenilirlik düzeyi yüksek bulunmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler, IBM SPSS 21 ile analiz edilmiştir. İş aile çatışması ve aile iş çatışması ile kadınların karşılıksız emek bölüşümü konusundaki tutumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek için öncelikle hesaplanan ortalama puanların normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla Kolmogrov Simirnov testi uygulanmış, verilerin normal dağılıma uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir. Buradan hareketle, parametrik testlerden independent samples t test uygulanmıştır.

Bulgular

Çalışmanın amacı doğrultusunda kadınlar öncelikle, ev içi emek bölüşümüne dair temelde toplumsal cinsiyet rollerini benimsemiş olmak ve bu kalıp yargılara karşı direniş sergilemiş olmak üzerinden ilgili yazar Hawkins'den izin alınarak geleneksel ve geleneksel olmayan (eşitlikçi) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ev İçi Emek Anketi içerisindeki toplumsal cinsiyet rollerinin benimsendiği ifadelerle yüksek puan verenler gelenekçi kadınlar olarak sınıflandırılırken, bu tarz ifadelerle düşük puan verenler eşitlikçi kadınlar olarak sınıflandırılmıştır. Buradan hareketle çalışmaya katılan kadınların %53,8'i eşitlikçi, geri kalan % 46,2'sinin ise gelenekçi olduğu bulgulanmıştır.

İş-aile/ aile-iş çatışması ile ev içi emek bölüşümü arasındaki ilişkiye bakıldığında gelenekçi kadınlar ile eşitlikçi kadınlar arasında yaşanan iş aile, aile iş çatışması arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($p=0,00$, $p < 0,05$) (Tablo 2). Buna göre eşitlikçi kadınların çatışma düzeyleri, gelenekçi kadınlara göre daha yüksektir.

⁵ Ölçekler için hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması güvenilirlik için yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2018: 183).

Tablo 2: İş Aile Çatışması – Ev içi Emek bölüşümü İlişkisi

	Kadın Grupları	Ortalama Puan	t	df	Sig
İş-Aile ve Aile-İş Çatışması	Eşitlikçi Kadınlar	2,7733	3,948	700	,000
	Gelenekçi Kadınlar	2,5472			
İş-Aile Çatışması	Eşitlikçi Kadınlar	3,2315	4,085	700	,000
	Gelenekçi Kadınlar	2,9292			
Aile-İş Çatışması	Eşitlikçi Kadınlar	2,4929	2,625	700	,009
	Gelenekçi Kadınlar	2,3237			

İş-aile ve aile-iş çatışmasının alt boyutları, kadının karşılıksız emek bölümündeki alt boyutlar (gelenekçi ve eşitlikçi olması) bakımından değerlendirildiğinde iş yönlü zamana dayalı, gerginliğe dayalı ve davranışa dayalı çatışmayı eşitlikçi kadınları daha çok yaşadığı görülmektedir (Tablo 3). Özellikle gerginliğe dayalı çatışma açısından değerlendirildiğinde her ne kadar eşitlikçi kadınların daha çok çatışma yaşadığı görülse de ortalama puanlara bakıldığında gelenekçi kadınların da gerginliğe dayalı çatışma puanlarının diğer boyutlara nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 3: İş-Aile Çatışmasının Alt boyutları – Ev içi emek Bölüşümü İlişkisi

	Kadın Grupları	Ortalama Puan	t	df	Sig
İş Yönlü Zamana Dayalı Çatışma	Eşitlikçi Kadınlar	3,0838	3,618	700	,000
	Gelenekçi Kadınlar	2,7912			
İş Yönlü Gerginliğe Dayalı Çatışma	Eşitlikçi Kadınlar	3,4594	3,418	700	,001
	Gelenekçi Kadınlar	3,1667			
İş Yönlü Davranışa Dayalı Çatışma	Eşitlikçi Kadınlar	2,8739	3,067	700	,002
	Gelenekçi Kadınlar	2,6327			

Aile-iş çatışmasının zamana dayalı, gerginliğe dayalı ve davranışa dayalı çatışma ortalama puanlarına bakıldığında yine eşitlikçi kadınların daha çok çatışma yaşadığı görülmektedir (Tablo 4). Ancak zamana dayalı çatışma ortalama puanları arasındaki farklılık anlamlı değildir. Dolayısıyla gerginliğe ve davranışa dayalı çatışmayı eşitlikçi kadınlar gelenekçi kadınlara nazaran daha fazla tecrübe etmektedir.

Tablo 4: Aile-İş Çatışmanın Alt boyutları – Ev İçi Emek Bölüşümü İlişkisi

	Kadın Grupları	Ortalama Puan	t	df	Sig
Aile Yönlü Zamana Dayalı Çatışma	Eşitlikçi Kadınlar	2,6887	1,462	700	,144
	Gelenekçi Kadınlar	2,5648			
Aile Yönlü Gerginliğe Dayalı Çatışma	Eşitlikçi Kadınlar	2,2945	2,462	700	,014
	Gelenekçi Kadınlar	2,0977			
Aile Yönlü Davranışa Dayalı Çatışma	Eşitlikçi Kadınlar	2,4956	2,519	700	,012
	Gelenekçi Kadınlar	2,3086			

Tartışma

Eğitilmiş, evli, çalışan ve çocuklu kadınların ev içi emek bölüşümüne yaklaşımları ile yaşanan iş-aile/ aile-iş çatışması arasındaki ilişkinin ortaya konduğu çalışmanın bulguları, gelenekçi kadınların eşitlikçi kadınlara göre çatışma düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermiştir. Çatışmanın boyutları ve türleri açısından daha ayrıntılı incelendiğinde de tablo değişmemekte ve eşitlikçi kadınların çatışma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Gelenekçi kadınların daha düşük düzeyde çatışma yaşamalarını, Hawkins ve arkadaşlarının (1998: 244) çalışmalarında ortaya koydukları eşlerinden çok daha fazla emek zaman harcamalarına karşılık, ev içi emek bölüşümünü kadınların üçte birinden daha azının adaletsiz bulmalarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Kadınlar özellikle de gelenekçi kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerini benimseyerek, ev içi emeğe harcadıkları zamanın eşlerinden daha fazla olmasını kabul edilebilir bulmakta dolayısıyla da burada adaletle ilişkin bir sorun görmemektedir. Stohs'un (1995) eşlerinden 12 saat fazla karşılıksız emeğe zaman harcayan kadınların, ev içi emek bölüşümünden görece memnun olduklarını ortaya koyduğu çalışması bu sonucu desteklemektedir. Benzer şekilde araştırmanın sonucu, Fidan'ın (2005), kadınların temel sorumluluk alanı olarak aileyi birinci sıraya koydukları, ev işleri konusunda tek sorumlu olarak kendilerini gördükleri

çalışmasıyla da örtüşmektedir. Kadınlar özellikle gelenekçi olanlar, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını benimsemekte, ev işlerini kendi sorumlulukları olarak değerlendirerek ev içi emek bölüşümüne yönelik bir sorun görmemektedir.

Nitekim ev içi emek anketinin tekil sorularına verilen yanıtlar çalışmayı desteklemesi bakımından önemlidir. Örneğin çalışmaya katılan kadınların %68,2'si "Ev işi yaptığımda sevdiğim insanlara yardım ediyordum gibi hissederim." ifadesine 5'li likert ölçeğine göre 3 ve üzerinde puan vererek, karşılıksız emeği, Hochschild'ın (1989) evliliğin şükran ekonomisi, Federici'nin (2013) sevgi emeği, Acar-Savran'ın (2019) da "sevgi karşılığı emek" olarak nitelemesini desteklemektedir. Öte yandan kadınların %75,7'si evde yaptıkları işleri bir yük olarak görmediklerini çünkü onların bir yuvanın gerektirdiği işler olduklarını düşündüklerini ifade etmelerine rağmen ev işlerinin gündelik sıkıcı işler olduğunu kabul eden kadınların oranı da %74,3'tür. Oranların benzeşik ve yüksek olmaları, kadınların ev işlerini sıkıcı bulmalarına rağmen toplumsal cinsiyet normları gereği aileye yükledikleri anlamlarla bu işleri kabul ettiklerini göstermektedir. Buna ek olarak, kadınların % 82,1'i, evine ve çocuklarına ne kadar iyi bakıldığına bağlı olarak, insanların ne kadar iyi bir eş/ anne olduklarına dair yargılarda bulduklarını bildiklerini beyan etmektedirler. Bu oranın yüksekliği, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Kadınlar, özellikle ev işlerini çok sıkıcı bulmakla birlikte, iyi (!) bir eş/ anne olmanın bu sıkıcı ev işlerini yapmakla mümkün olduğunu düşünmektedir.

Öte yandan ister gelenekçi ister eşitlikçi olsun hemen hemen kadınların tamamı (% 91,9) ev hanımlığının tıpkı insanların ücretli olarak yaptıkları işler kadar zor ve talepkâr olduğu gerçek bir iş olarak yorumlamaktadırlar. Nitekim kadınların % 80,8'i gibi büyük bir oranı, yaptıkları ev işlerinin ve çocuk bakımının ailelerine önemli bir maddi katkı sağladıklarının farkında olduklarını beyan etmişlerdir. Çatışma bağlamında ele alındığında kadınların yarısından fazlası (% 52,1) ev işleri konusunda eşleriyle anlaşmazlığa düştüklerinde tartışmadan kaçmadıklarını ifade etmektedirler. Bu durum, Stohs'un (1995: 274) evdeki iş bölümü konusunda, çatışmayı bir sosyal sorun olarak yorumlamanın önemini vurguladığı, çatışma üzerinden kadınların ev emeğine eşit katkı talep ederek toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını değiştirebileceklerini ifade ettiği çalışmasına destek olarak yorumlanmaktadır. Bu oran, ev içi emek bölüşümünde eşitlikten yana bir tutum sergilemek üzere çatışmadan kaçmayacak kadınların varlığını göstermesi açısından ümitvar olarak nitelendirilmektedir. Gerek Mainardi'nin (1970), Federici'nin (2014), Benston'ın (1969), Hartmann'ın (2008) gerekse Delphy'nin (2008) ortaya koydukları ev içi emek bölüşümü bağlamındaki bu sömürünün etkileri, ancak toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkan kadınlar tarafından oluşturulacak baskıyla azalacaktır.

Sonuç

Pek çok araştırma, kadınların ücretli emekte harcadıkları zamanının artmasına karşılık ücretsiz emek için harcadıkları zamanda yeteri azalışın olmadığını ortaya koymaktadır (Davidoff, 2021; Molyneux, 2008; Bianchi, 2011; Esping-Andersen, 2011; TÜİK, 2015; Öneş vd. 2015: 127; HETUS, 2019; Özbay, 2012; Hill, 2005). Kuşkusuz kadınların emek piyasasında yer almalarıyla ev içi emeğe harcadıkları zamanda kısmi azalışlar, buna karşılık karısı çalışan erkeklerin ev içi emeğe harcadıkları zamanda da kısmi artışlar olmuştur. Bu durum ev içi emekte toplumsal cinsiyet eşitlenmesine yönelik bir evrilmenin olduğunu gösterebilir. Ancak bu eğilimin hem yavaş hem de eğitim seviyesi yüksek olanların lehine işlediği unutulmamalıdır. Bununla birlikte eşitlenmeye yönelik bu eğilimde erkeklerin etkisi çok azdır. Süreç içerisinde erkeklerin ev işine katkılarının çok az arttığı, buna karşılık asıl evrilmenin kadınların ev işleri ve bakım emeğinden oluşan ev içi emekte ev işlerine harcadıkları zamanı azaltarak bakım emeğinden ödün vermemeleriyle iş aile dengesini kurmaya çalıştıkları görülmektedir. Kadınların çoğu zaman yaptıkları, uyumlaştırma çabasıdır. Daha düşük mesaili işleri tercih etmek, bu kapsamda kariyer hedeflerini küçültmek gibi çalışma yaşamından verilen ödümler kadınların bu dengeyi tutturmak için yaptıklarına örnek olarak verilebilir. Kimi zamanda da dengenin kurulamayıp çatışmanın kaçınılmaz olabildiği de görülmektedir. Buradan hareketle çalışma iş aile dengesini kurmada en dezavantajlı grup olan çalışan, eğitilmiş, evli ve çocuklu kadınlara odaklanmıştır. Bu kapsamda araştırma sonuçları, toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen gelenekçi kadınların, toplumsal cinsiyet rollerini benimsemeyen eşitlikçi kadınlara göre daha az çatışma yaşadıklarını göstermiştir. Bu durum, gelenekçi kadınların toplumsal cinsiyet rollerini benimsemiş olmalarıyla ve dolayısıyla bu konuya ilişkin bir sorun tanımlamamalarıyla ilişkilendirilmektedir. Nitekim kadınların büyük bölümü ev içi emeği, sevdiği insanlara yardım etmek olarak nitelendirmektedir. Ancak bu noktada Hawkins ve arkadaşlarının (1998), ev içi emek bağlamından eşlerinden çok daha fazla emek zaman harcayan kadınların neredeyse üçte birinden daha azının bu durumu adaletsiz bulduğu çalışması önem arz etmektedir. Kadınlar bu durumu adaletsiz bulmamakta, çünkü toplumsal cinsiyet rollerinin biçtiği rolleri kabul etmektedirler. Dolayısıyla da çalışmada bulgularan gelenekçi kadınların daha az çatışma yaşıyor olmasının geçerli bir mantıksal zemini olduğu görülmektedir. Ancak resmi tersinden okuduğumuzda, pek çok çalışma toplumsal cinsiyet eşitliğini benimsemiş çiftlerin daha az çatışma yaşadıklarını da göstermektedir. Dolayısıyla da burada, toplumsal cinsiyet eşitliğine dönük dönüşümü gerçekleştirecek kişilerin, çatışma yaşamalarına rağmen ev içi emek bölümünde eşitlik talep eden kadınlar olacağı düşünülmektedir. Verilerden hareketle bu oranlar, bu çalışmanın ulaşmak istediği sonuç adına hareket ettirici neden olmak için yeterli görülmektedir. Stohs (1995: 257)'un kadınların ev emeğine eşit katkı talep ederek, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını değiştirebileceklerine ifade ettiği çalışmasına destek, karşılıksız

emeğin ekonomik karşılığının ne kadar büyük olduğunun farkında olan ve çatışmadan çekinmeyen kadınlardan gelebileceği düşünülmektedir.

Extended summary

This study aims to find out how married working women with children approach the distribution of domestic labour and whether this approach affects the levels of work-family and/or family-work conflict. While work-family conflict expresses the struggle to balance the demands and responsibilities of work and family life, domestic labour appears as a set of activities consisting of domestic work, a large part of which provides daily vital needs, along with care labour. When we go through the definitions, it is possible to see that there is a relationship between domestic labour and work-family conflict. Indeed, the demands of domestic labour can interfere with an individual's ability to fulfill their work responsibilities, leading to work-family conflict, while conversely, job demands can interfere with a person's ability to fulfill their domestic responsibilities, leading to greater stress and conflict at home. Undoubtedly, there is a partial decrease in the time spent on domestic labour by women as they participate in the labour market, whereas there have been partial increases in the time spent on domestic labour by men whose wives are employed. This situation may indicate a shift towards gender equality in domestic labour. However, it should not be forgotten that this trend works both slowly and in favor of those with a higher level of education. Moreover, it is essential to note that the influence of men in this trend towards equality is minimal.

It is seen that men's contribution to housework increased slightly during the process, whereas the real evolution stemmed from women's attitudes towards the distribution of domestic labour. As it is known, domestic labour consists of housework and care labour. In the process, women try to establish a work-family balance by reducing the time they spend on housework, while not compromising on care work. In other words, what women often do is an attempt to harmonize. Compromises made in working life, such as choosing jobs with lower hours and reducing their career goals in this context, can be given as examples of what women do to achieve this balance. It is also seen that sometimes balance cannot be established and conflict may be inevitable. Based on this, the study focused on working, married women with children, who are the most disadvantaged group in establishing work-family balance.

In this context, the question to be answered is whether this target group's approach to domestic labour distribution has a relationship with the work-family or family-work conflict experienced. Based on this, in the study conducted on 700 working married women with children, were first divided into two as traditionalist and egalitarian women based on their answers. Findings showed that traditionalist women experienced less conflict than egalitarian women. This situation is associated with the fact that traditional women have adopted gender roles. As a

matter of fact, the majority of women describe domestic labour as helping the people they love.

However, at this point, it is important to note that Hawkins et al.'s (1998) study found that less than one-third of women who spend more time working than their husbands in the context of domestic labour find this situation unfair. Women do not perceive this situation as unfair because they accept the roles assigned by gender norms. Therefore, it seems that there is a valid logical basis for the fact that traditionalist women experience less conflict, as found in the study. On the other hand, many studies also show that couples who embrace gender equality experience less conflict. Therefore, it is thought that the people who will realize the transformation towards gender equality will be women who demand equality in the distribution of domestic labour despite experiencing conflicts. Based on the data, these rates seem sufficient to be a driving force for the result this study aims to achieve. Support for Stohs' (1995: 257) study, which stated that women could change gender stereotypes by demanding equal contribution to household labour, could come from women who are aware of the significant economic value of unpaid labour and are not afraid of conflict.

Çıkar Çatışması Beyanı

“Ev İçi Emek Bölüşümü: Kabuller ve Çatışmalar” isimli makalemde herhangi bir kişi veya kurumla çıkar çatışması bulunmadığımı beyan ederim.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2019) **Beden Emek Tarih, Diyalektik Bir Feminizm İçin**, Ankara: Dipnot.
- Acar-Savran, G. ve Tura-Demiryontan, N. (2008) **Kadının Görünmeyen Emegi**, İstanbul: Yordam Kitap.
- Baş, T. (2008) **Anket**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi
- Başak, S., Kınır, S. ve Yaşar, Ş. (2013) **Kadının Görünmeyen Emegi: İkinci Vardiya**, ANKA Kadın Araştırma Merkezi, Rapor No: 2012/0, 1. Baskı, Ankara: Ames Matbaacılık.
- Becker, G. S. (1981) **A Treatise on Family**, Enlarged Edition, London, England: Harvard University Press
- Bellovia, G., M ve Frone, M., R (2005) “Work-Family Conflict”, **Handbook of Work Stress** (Ed. Julian Barling, E. Kevin Kelloway ve Michael R. Frone) içinde, Sage Publications, California. USA.
- Benston, M.L. (1969). The Political Economy of Women's Liberation. *Monthly Review*.
- Bianchi, S. M. (2000) “Is Anyone Doing The Housework? Trends in the Gender Division Of Household Labor”, **Social Forces** 79,191-228.
- Bianchi, S. M. (2011) “Family change and Time Allocation in American Families”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol 638, 21-44.
- Bonke, J ve Esping-Andersen, G. (2008) “Productivities, Preferences and Parental childcare”, **Demosoc Working Paper**, 29, Pompeu Fabra Üniversitesi
- Braunstein-Bercovitz, H., Frish-Burstein, S. ve Benny A. B. (2019) “The Role of Personel Resources in Work-family Conflict: Implications for Young Mothers’ Well-being”, **Journal of Vocational Behaviour**, Vol 80, Issue 2, 317-325.
- Butler, J. (2020) **Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi**, 8. Baskı, İstanbul: Metis.
- Büyüköztürk, Ş. (2018) **Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı**, 24. Baskı, Pegem Akademi: Ankara
- Byron, K. (2005) “A Meta-Analytic Review of Work-Family Conflict and Its Abtecedents”, **Journal of Vocational Behaviour**, Vol 67, 169-198.
- Carlson, D. S., Kacmar, M. K. ve Williams L. J. (2000). “Construction and Initial Validation of a Multidimentional Measure of Work- Family Conflict”, **Journal of Vocational Behaviour**, vol 56, 249-276.
- Cerrato, J. ve Cifre, E. (2018) “Gender Inequality in Household Chores and Work-family Conflict”, **Frontiers in Psychology**, 9, 1330.
- Davidoff L. (2021) **Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet**, A. Durakbaşa (yayına hazırlayan), (çev. Z. Ateşer ve S. Somuncuoğlu), 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Delphy, C. (2008) “Baş Düşman”, (Haz. Gülnur Acar-Savran ve Nesrin Tura Demiryontan), **Kadının Görünmeyen Emeği**, 1. Baskı, 89-115, İstanbul: Yordam Kitap.
- Dorlin, E. (2023) **Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellikler, Feminist Teoriye Giriş** (Çev. Umay Vardar), 1. Baskı, Ankara: FOL
- Dökmen, Z. Y. (2022) **Toplumsal Cinsiyet, Sosyal psikolojik Açıklamalar**, 12. Baskı, Ankara: Remzi Kitabevi
- Duxburry, L ve Higgins, C (2003) “Work Life Conflict in Canada in the New Millenium: A Status Report”, **Healty Communities Division**, Health Canada, October
- Esping-Andersen, G. (2011) **Tamamlanmamış Devrim, Kadınların Yeni Rollerine Uymak**, (çev. S. Çağatay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Evertsson, M. ve Nermo, M. (2007) “Changing Resources and the Division of the Housework”, **European Sociological Review**, 23: 455-470.
- Federici, S. (2014) **Sıfır Noktasında Devrim**, D. Meral, H. Mertol ve Ö. Avcı (çev), İstanbul: Otonom Yayıncılık
- Federici, S. (2019) Margaret Benston’ın “Kadınların Kuruluşunun Ekonomi Politikası” makalesine dair, Gerçeğin Günlüğü, <https://gercegingunlugu.blogspot.com/2019/10/silvia-federici-margaret-benstonn.html> erişim tarihi: 29.02.2024
- Fidan, F. (2005) “Çalışan Kadının Sorunu: Çatışan Roller, Sorumluluklar ve Beklentiler, Gıda Sektörü Örneği”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:32, Mart, s. 185-201.
- Fuß, I., Matthias N., Hans-Martin H., David S. ve Monika A. R. (2008) “Working Conditions and Work-Family Conflict in German Hospital Physicians: Psychosocial and Organisational Predictors and Consequences”, **BMC Public Health**, October, 8:353
- Giray, D. ve Ergin, C. (2006). Çift-Kariyerli Ailelerde Bireylerin Yaşadıkları İş-Aile ve Aile-İş Çatışmalarının Kendini Kurgulama Davranışı ve Yaşam Olaylar ile İlişkisi, **Türk Psikoloji Dergisi**, 21 (57), s. 83-101
- Greenhaus, Jeffrey ve Beutell, Nicholas (1985) “Source of Conflict Between Work and Family Roles”, **The Academy of Management Review**, 10(1), s. 76-88.
- Grunow, D., Schulz, F., ve Blossfeld, H.-P. (2012) “What Determines Change in the Division of Housework over the Course of Marriage?”, **International Sociology**, 27(3), 289–307.
- Gündüz, U. (2008) *The Value of Household Production and Its Interactions With The Market Sector: The Case of Turkey*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

- Hartmann, H. (2008). “Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği”, (Haz. Gülnur Acar-Savran ve Nesrin Tura-Demiryontan), **Kadının Görünmeyen Emegi**, ss. 157-198, İstanbul: Yordam Kitap.
- Hawkins, A. J., Marshall, C. M., ve Allen, S. M. (1998) “The Orientation toward Domestic Labor Questionnaire: Understanding Dual-earner wives’ Sense of Fairness about Family Work”, **Journal of Family Psychology**, 12, 244-258.
- Jannah, S. Afrila M., Kadiyon, A. L. ve Diana H. (2022) “Working Mother Issue: The Effect of Family Emotional Support on Work- Family Conflict”, **Journal of Family Sciences**, Vol 7, No:1, 43-55.
- Longstreth, M., Stafford, K. ve Maudlin, T. (1987) “Self-employed Women and Their Families: Time Use and Socioeconomic Characteristics”, **Journal of Small Business Management**, 25(7), 30-37.
- Mainardi, P. (1970) The Politics of Housework,
<http://www.laborhistorylinks.org/PDF%20Files/Politics%20of%20Housework.pdf> erişim tarihi: 26.02.2024
- Mederer, H. J. (1993) “Division of Labor in Two-earner homes: Task Accomplishment versus Household Management as Critical Variables in Perceptions about Family Work”, **Journal of Marriage and the Family**, 55, 133-145.
- Memiş, E. ve Özge Ö. (2011) “Eviçi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emegē: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme”, **Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar** içinde (Der. Serpil Sancar), Cilt 1, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 249-281.
- Molyneux, M. (2008) “Ev Emegi Tartışması ve Ötesi, ”, G. Acar-Savran ve N. Tura Demiryontan (Haz), **Kadının Görünmeyen Emegi**, 1. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap.115-157.
- Monette, D. R., Sullivan T. J. Ve DeJong C. R. (1990) Applied Social Research: A Tool for Human Services, Second Edition, London: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers**
- Netemeyer, R. G., Boles J. S. ve Robert M.(1996) “Development and Validation of Work-Family Conflict and Family-Work Conflict Scales”, **Journal of Applied Psychology**, Vol: 81, 400-410.
- Öneş, U., Kızıllırmak B.ve Memiş, E. (2015) ”Türkiye’de Yoksulluk ve Haneçi İş Zaman Dağılımı: Analiz ve Politika Önerileri”, S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (der), **2000’ler Türkiye’sinde Sosyal Politika ve Toplumsal Cinsiyet**. Ankara: İmge Kitabevi.,123-147.
- Özbay, F. (2012). “Türkiye’de Ev Emeginin Dönüşümü, On dokuzuncu Yüzyıldaki Osmanlı Ev Kölelerinden Günümüzdeki Kaçak Göçmen İşçilere”, Ahmet Makal ve Gülay Toksöz (Haz), **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emegi**, Ankara: Üniversitesi Yayınları, 116-159.

- Parasuman, S., Purohit, Y. S. ve Veronica M. G. (1996) “Work and Family Variables, Entrepreneurial Career Success, and Psychological Well-being”, **Journal of Vocational Behaviour**, 48, 275-300.
- Ramey, V. A. (2009) “Time Spent in Home Production in the Twentieth-century United States: New Estimates from Old Data”, **The Journal of Economic History**, Volume 69, Number 1
- Reimann, M., Schulz, F., Charlotte K. M. ve Laura L. (2022) “The Family Side of Work-family Conflict: A Literature Review of Antecedents and Consequences”, **JFR, Journal of Family Research**, Early View, 1-23 doi: 10.20377/jfr-859
- The Harmonised European Time Use Survey Statistics (HETUS) (2019). How do women and men use their time – statistics, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=How_do_women_and_men_use_their_time_-_statistics#cite_note-8 (05.01.2023)**
- Tolay, E. ve Baysal, S. (2019) “Kadın Akademisyenlerde İş-Aile Çatışmasına Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, 793-821.
- TÜİK (2015) **Zaman Kullanım Araştırması**, 2014-2015, Sayı: 18627.
- TÜİK (2022) **Doğum İstatistikleri**, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 45547
- TÜİK (2022) **İşgücü İstatistikleri**, URL: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, erişim tarihi: 22.02.2024
- Urhan, B. (2016) “Kadın Emegi ve Sosyal Politika”, F. Saygılıgil (der), **Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları**, Ankara: Dipnot Yayınları, 121-153.
- Voydanoff, P. (2005) “Social Integration, Work Family Conflict and Facilitation and Job and Marital Quality”, **Journal of Marriage and Family**, Vol:67, 666-679.
- Wiesner-Hanks, M. E. (2022) **Tarihte Toplumsal Cinsiyet**, (çev. M. Çiyan Şenerdi), 3. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.